

УДК 821.161.3 В. Зуёнак

Н. В. Заяц, канд. філал. навук, дац. (БДПУ, Мінск)

«ERRATA» ДА КНІГІ ВАСІЛЯ ЗУЁНКА «ПАЎСТАНАК З ЛІТАРАЙ “Л”»

У 2021 годзе ў выдавецтве «Чатыры чвэрці» выйшаў зборнік пражайтных элегіяў Васіля Зуёнка «Паўстанак з літарай “Л”». Традыцыйна элегіяй называюць лірычны верш, у якім выяўляецца смутак, туга, меланхолія, выкліканыя асабістым няшчасцем ці сацыяльнай неўладкаванасцю. Тым не менш, як падкрэслена ў анатацыі, аўтар «невывадкова так назваў сваю прозу: у творах раскрываюцца складаныя, часта драматычныя перыпетыі жыцця галоўных герояў, паказваецца іх сутыкненне з неспрыяльнымі абставінамі. Пісьменнік запрашае чытача зазірнуць у душу “маленькага чалавека”, радасці якога нярэдка абарочваюцца стратамі...» [1, с. 2].

Шлях кнігі да чытача быў надзвычай доўгім, калі прымаць пад увагу той факт, што некаторыя тэксты родам з 1950-х: менавіта тады Васіль Зуёнак, які яшчэ толькі шукаў сябе ў слоўным мастацтве, звярнуўся да прозы. Новы крок да асваення пражайтных абсягаў ужо прызнаным майстрам слова адбыўся на мяжы тысячагоддзяў. У шостым нумары часопіса «Полымя» за 1999 год з’явіліся мастацкія тэксты з незвычайным для прозы жанравым вызначэннем – элегія. У наступныя два гады былі яшчэ дзве часопісныя публікацыі, а таксама падборка ў адным з чэрвеньскіх нумароў газеты «Літаратура і мастацтва» за 2002 год. Некалькі элегіяў пасля былі ўключаны ў «Выбраныя творы» («Беларускі кнігазбор», 2010), дзе разам з эцюдамі і эсэ годна прадставілі пражайтную іпастась творчай асобы пісьменніка. І толькі амаль праз два дзесяцігоддзі – доўгачаканым асобным томам, якасным у творчым і тэхнічным плане, – сабраныя разам элегіі Васіля Зуёнка пабачылі свет.

Сярод тых, хто прычыніўся да выдання, варта асабліва адзначыць дырэктара выдавецтва «Чатыры чвэрці» Ліліяну Анцух. Менавіта яна прапанавала назву «Паўстанак з літарай “Л”» замест рабочай аўтарскай «Куды павёў лапаць». Абодва варыянты – назвы пражайтных элегіяў, а іх усяго ў кнізе дванаццаць. Некаторыя творы аздоблены ілюстрацыямі мастачкі Рымы Кульба, па эскізе якой падрыхтавана і арыгінальная вокладка.

Тым не менш лічым патрэбным ад імя укладальніка гэтым матэрыялам зрабіць errata да выдання: «выправіць» некаторыя памылкі і недакладнасці.

1. Кніга адкрываецца ўступным словам Анатоля Кудраўца, напісаным у 1999 годзе спецыяльна для першай часопіснай публікацыі элегій. На этапе падрыхтоўкі рукапісу гэта істотная інфармацыя праз наш недагляд, на жаль, згубілася. Аўтара прадмовы не стала ў 2014 годзе, таму ў выданні 2021-га неабходна было ўказаць дату з’яўлення тэксту. Такім чынам, пералік памылак пачынаўся б так:

Старонка	Радок	Надрукавана	Трэба чытаць
4	28-ы зверху	Адсутнічаюць звесткі пра першую публікацыю тэксту	Часопіс «Полымя», 1999, № 6

Уступнае слова літаратурнага ровесніка яшчэ ў канцы мінулага стагоддзя ўводзіла чытача, знаёмага з Васілём Зуёнкам-паэтам, у новы мастацкі свет. Сам выдатны прэзаік, Анатоль Кудравец сваім узрушаным, лірычна-прачулым мастацкім прадстаўленнем вельмі дакладна патрапіў у агульную настраёвую гаму твораў, лаканічна сфармуляваў ідэйны-змест, патлумачыў аўтарскае вызначэнне жанру, адзначыў адметнасць стылю: «Па першасным значэнні слова “элегія” мае на ўвазе нешта жалобнае, сумнае, мройнае. Вельмі блізкае беларускім жніўным песням. Трошкі музыкі, трошкі слоў, трошкі слёз і трошкі надзеі. Усяго патрошкі, каб вылілася ў цэлае. Зуёнкавы “элегіі” – шмат што з народнага і шмат чаго іншага. У яго – перш за ўсё слова. І вельмі часта слова, прыцярушанае мякінай няўважлівасці і забыцця. Мякіна часу, мякіна людской памяці, мякіна народнага лёсу?.. Узнятае маэстра з глыбокіх спратаў і прасвечанае промнямі жывога дзённага святла, упраўленае ў рамку слоў-суседзяў, яно яўляе не толькі музычную, а перш за ўсё жыццёва-гістарычную сілу» [1, с. 4].

2. Слова Васіля Зуёнкі, «узнятае ... з глыбокіх спратаў» народнай памяці, якраз і «пацярпела» падчас рэдагавання кнігі. Падкрэсленая калегам-пісьменнікам як несумненная вартасць «музычная» і «жыццёва-гістарычная сіла» мясцовых моўных адзінак у асобных выпадках была страчана, разбурана праз увядзенне ў аўтарскі тэкст тлумачэнняў. Вось вынікі кампраміснага (каб усё ж пакінуць сакавітыя словы) рашэння:

«Мой жа лапаць нейкі гаротніцкі: ніз – у адну рэдзь, ужо не кажучы аб тым, што не з мясістага ліпавага лыка ён, а з худой лазовай кары, – так і нага ў ім, пэўна, трывае: нібы зімою прамерзлая лазінка ў той шэрай і праціністай (мясц.: прым. “праціністы” – ‘які працінаецца’, ‘працяты’), як сённышні нейлон, апратцы» [1, с. 5];

«Каровы паважна і паступова разыходзіліся па сваіх дварах, радасна парыкваючы ў прадчуванні цёплага пойла і аблягчэння ад цяжару набрынялага вымя. Ды і авечкі ў людзей спакойных спакойна кіраваліся ў свае вароты. А тут кожны раз усчыналася цэлая палешня (мясц.: наз. ‘паляванне’)» [1, с. 12];

«Справу, тым часам, павярнула Хрысціна. Ды інакш і быць не магло. Спрадвек у такіх непераліўках (мясц.: наз. “непераліўка” — ‘нявыкрутка’) усё вырашае жанчына» [1, с. 142];

«Дзівяцца на спаруды (мясц.: наз. “спаруда” – ‘збудаванне’) розныя: гэта ж колькі набудавана ўсяго-ўсялякага!..» [1, с. 205].

Сэнс слоў «праціністы», «палешня», «непераліўкі», «спаруды», як відаць, зразумелы з кантэксту. Больш за тое, такія моўныя іскрынкi выконваюць важную мастацкую функцыю: надаюць адпаведны каларыт, ствараюць адчуванне не «штучнага» аўтарскага маўлення, а ілюзію жывой гаворкі. Падобныя ўстаўкі не проста не з’яўляюцца неабходнымі, але і парушаюць мелодыку тэксту, перашкаджаюць успрыняццю твора, выбіваюцца з агульнай стылявой плыні, не адпавядаюць задачам і почырку пісьменніка (узнікае ўражанне, нібыта ён сам, а не рэдактар, уключыў у мастацкае палатно гэтыя перабіўкі-апраўданні). Таму errata можна было б дапоўніць наступным чынам:

Старонка	Радок	Надрукавана	Трэба чытаць
5	12-ы і 13-ы зверху	Тлумачэнні слоў	Без тлумачэння
12	18-ы зверху	у дужках	
142	12-ы і 13-ы знізу		
205	17-ы і 18-ы зверху		

Аднак, па меркаванні Васіля Зуёнка, «не ў гэтых дэталях галоўны сэнс твораў», знаёмства шырокага кола чытачоў з якімі стала магчымым дзякуючы выхаду «Паўстанка з літарай “Л”». Кніга атрымала высокую ацэнку прафесіяналаў: з’явіліся рэцэнзіі маладога аўтара Ганны Івановай «Горыч шматкроп’яў» («Літаратура і мастацтва», 2021, 16 ліпеня) і вопытнага даследчыка Зінаіды Драздовай «Элегія жыцця» («Полымя», 2022, № 5) – у перыядычных выданнях, дзе былі ўпершыню апублікаваны праявічныя творы, змешчаныя цяпер пад адной вокладкай.

ЛІТАРАТУРА

1. Зуёнак В. Паўстанак з літарай «Л». Мінск : Чатыры чвэрці, 2021. 232 с.